

Özel Gereksinimli Öğrenci Velilerinin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Karşılaştıkları Güçlüklerin Belirlenmesi: Van İli Örneği

¹Abdurrahman MENGİ, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, abdurrahmanmengi@yyu.edu.tr, Türkiye, 0000-0001-5903-254X
Hatice ERGİNOĞUZ, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, haticeerginoguz@gmail.com, Türkiye, 0009-0001-6385-026X

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
Geliş : 08.02.2024 Kabul : 20.04.2024 Makale türü : Araştırma makalesi	Bu araştırma özel gereksinimli öğrenci velilerinin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde karşılaştığı güçlüklerin belirlenmesi amacıyla yürütülmüştür. Araştırma Nitel araştırma yöntemi bağlamında nitel araştırma deseni olan fenomenoloji/olgubilim deseninden hareketle yazılmıştır. Araştırma Van ili merkez ilçeleri olan İpekyolu, Tuşba ve Edremit ilçelerine bağlı olan 15 farklı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezine aktif devam eden özel gereksinimli bireylerin velileri ile gerçekleştirilmiştir. Amaçlı örnekleme çeşitlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. 15 katılımcı ile nitel araştırma veri toplama tekniklerinden olan görüşme tekniği kullanılarak yarı- yapılandırılmış görüşme formları yoluyla veriler toplanmıştır. Araştırmanın veri analizi betimsel analizi ile yapılmıştır. Katılımcıların Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde karşılaştıkları güçlüklerle ilişkin özel eğitim öğretmeni yetersizliği, alan dışı öğretmenlere uyum problemi, bireysel ve grup eğitimlerin yetersizliği, kurumların ve eğitim niteliğinin yeterince denetlenememesi, velilerle etkin iletişimin kurulamaması, özel gereksinimli öğrencilere maddi açıdan çıkar gözüyle bakılması, sürekli öğretmen değişiklikleri gibi farklı bulgu ve sonuca ulaşılmıştır. Bu araştırma özel gereksinimli öğrencilerin velilerinin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde karşılaştıkları güçlüklerin minimize edilmesi için önem arz etmektedir. Araştırma sonuçlarından hareketle kurumlara yönelik denetimlerin artırılması önerilmektedir. Anahtar kelimeler : Özel gereksinimli öğrenci, veli, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri, karşılaşılan güçlükler
Atıf	Mengi, A., & Erginoğuz, H. (2024). Özel gereksinimli öğrenci velilerinin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi: Van ili örneği. <i>International Journal of Progression and Development in Education</i> , 2(1), 11-28. https://doi.org/10.5281/zenodo.11079725

Examining the Challenges Parents Face of Students with Special Needs in Special Education and Rehabilitation Centers: Example of Van Province

Abdurrahman MENGİ, Van Yüzüncü Yıl University, abdurrahmanmengi@yyu.edu.tr, Türkiye, 0000-0001-5903-254X
Hatice ERGİNOĞUZ, Van Yüzüncü Yıl University, haticeerginoguz@gmail.com, Türkiye, 0009-0001-6385-026X

ARTICLE INFO	ABSTRACT
Received : 08.02.2024 Accepted : 20.03.2024 Article type : Research article	This research has been conducted to determine the difficulties faced by parents of students with special needs in Special Education and Rehabilitation Centers. The research was written in the context of a qualitative research method, based on the phenomenology/phenomenology pattern, which is a qualitative research pattern. The research study has been carried out with the parents of individuals with special needs, actively attending 15 different Special Education and Rehabilitation centres in the central districts of Van province, İpekyolu, Tuşba and Edremit. Criterion sampling, one of the purposeful sampling types, was used. Data has been gathered with the participation of 15 individuals via semi-structured interview forms by making use of one of the qualitative research data collection techniques called the interview technique. Regarding the difficulties encountered by the participants in the Special Education and Rehabilitation Center, different findings and conclusions have been reached such as a lack of special education teachers, the problem of adaptation with non-special education teachers, the insufficiency of individual and group training, the insufficient supervision for institutions and the quality of education, the inability to establish effective communication with parents, considering students with special needs as financial gain, and constant teacher turnover. This research is important in terms of minimizing the difficulties faced by parents of special needs students in Special Education and Rehabilitation Centers. It is recommended to increase the inspections of institutions looking at the results of this study. Keywords : Students with special needs, parents, special education and rehabilitation centers, challenges encountered

¹ Sorumlu yazar (Corresponding author)

GİRİŞ

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) özel eğitim hizmetleri yönetmeliğinde özel eğitim “*Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilmiş eğitim programları ve özel olarak yetiştirilmiş personel ile uygun ortamlarda sürdürülen eğitim*” (MEB, 2018) şeklinde tanımlanmaktadır. Aynı yönetmenlikte özel gereksinimli birey ise, “*Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey*” (MEB, 2018) olarak tanımlanmaktadır. Özel gereksinimli öğrenci velisi ise, “*Öğrencinin annesi, babası veya yasal sorumluluğunu üstlenen kişi*” (MEB, 2018) şeklinde tanımlanmaktadır.

Özel gereksinimli öğrenciler, zihinsel, bedensel, duygusal, ruhsal olarak farklı düzeyde kayıpları olan yaşam boyunca rehberlik, destek ve özel eğitime gereksinim duyan bireylerdir (Mengi, 2019). Bu öğrenciler bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarına göre beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren öğrencilerdir (Diken, 2017). Özel eğitime gereksinim duyan öğrenciler arasında da gelişim, seviye veya düzey farklılıkları mevcuttur. Kimisi hafif, kimisi de orta ve ağır derecede bir gereksinime sahiptir. Kişinin gereksinimine uygun özel eğitim hizmetleri sunulmaktadır. Dolayısıyla özel gereksinimli öğrenciler genel eğitim hizmetlerinden farklı olarak özel eğitim hizmetlerini sunan okul ve kurumlarda eğitim haklarından yararlanmaktadırlar. Bu öğrencilerin çeşitli ihtiyaçlarına uygun bağımsız becerilerinin gelişimine yönelik eğitimler verilmektedir (Toydemir, 2019). Türkiye’de özel gereksinimli öğrencilerin eğitim hizmetleri iki farklı kurum veya kuruluş tarafından karşılanmaktadır. Birincisi MEB bünyesinde resmi özel eğitim okulları, kaynaştırma sınıfları, ev ve hastanelerdeki özel eğitim sınıfları gibi farklı ortamları kapsamaktadır. İkincisi ise MEB’in 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu kapsamında açılan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezleridir (ÖÖKK, 2007). Özel Eğitim Kurumları Kanunu’nda Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri (ÖEVRM) “*Özel eğitim gerektiren bireylerin konuşma ve dil gelişim güçlüğü, ses bozuklukları, zihinsel, fiziksel, duygusal, sosyal, duygusal veya davranış problemlerini ortadan kaldırmak ya da etkilerini en az seviyeye indirmek, yeteneklerini yeniden en üst seviyeye çıkarmak, temel öz bakım becerilerini ve bağımsız yaşam becerilerini geliştirmek ve topluma uyumlarını sağlamak amacıyla faaliyet gösteren özel öğretim kurumları*” şeklinde tanımlanmıştır (ÖÖKK, 2007).

MEB Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliğinde ise. “*Özel eğitim değerlendirme kurulları tarafından yapılan eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucunda destek eğitimine ihtiyacı olduğu belirlenen engelli bireylere destek eğitimi hizmeti veren özel öğretim kurumunu*” olarak tanımlamaktadır (ÖEKY, 2012). Bu yönetmenlikte ÖEVRM’nde verilen eğitim hizmetlerinin amacı yönetmeliğin 6. Maddesinde “*1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda belirtilen Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda; a) engelli bireylerin Bakanlıkça belirlenmiş destek eğitim programları ile özel yöntem, personel, araç ve gereç kullanarak ilgileri, ihtiyaçları, yetenek ve yeterlilikleri doğrultusunda hayata hazırlanmasını, b) Toplum içindeki rollerini gerçekleştiren, başkaları ile iyi ilişkiler kurabilen, iş birliği içinde çalışabilen ve çevresine uyum sağlayabilen üretici bireyler olarak yetişmelerini, c) Dil ve*

konuşma güçlüğü ile zihinsel, fiziksel, duyuşal, sosyal, duyuşal ve davranış problemleri olan engelli bireylerin engellilik hâlinin ortadan kaldırılmasını ya da etkilerinin en az seviyeye indirilerek yeteneklerinin en üst seviyeye çıkarılması ve topluma uyumlarının sağlanması, temel öz bakım becerilerinin ve bağımsız yaşam becerilerinin geliştirilmesini, sağlamak için destek eğitimi çalışmaları yapmak” şeklindedir (ÖEKY, 2012).

Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliğinin 16. maddesinde ÖEVRM öğretim programları şu şekilde: “(1) Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde, Bakanlıkça onaylanmış destek eğitim programları uygulanır. (2) Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde, özel eğitim değerlendirme kurulu raporunda destek eğitim almaları uygun görülen bireylere bireysel, bireysel ve grup veya grup eğitimi verilir. Ayrıca, ailelere engelli bireylerin eğitimine aktif bir şekilde katılımını sağlamak için aile eğitimi ve danışmanlığı hizmeti de verilir. (3) Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde gruplar oluşturulurken bireylerin; engel türü ve derecesi, yaşı, eğitim performansı ile öncelikli eğitim ihtiyacı gibi durumları dikkate alınır. Grup eğitimleri destek eğitim programlarında belirtilen şekilde verilir. (4) Destek eğitim programlarının eğitimini verecek personel Bakanlıkça belirlenir” açıklanmıştır (ÖEKY, 2012).

Rehberlik Araştırma Merkezlerince düzenlenen özel eğitim değerlendirme kurulu raporu doğrultusunda özel gereksinimli öğrenciler ÖEVRM’lerinin hizmetlerinden yararlanabilmektedirler (Kocaman, 2015). Türkiye’de yaklaşık olarak 3 bin 243 ÖEVRM’nin olduğu ve 569 bin özel gereksinimli bireyin bu kurumlarda hizmet aldığı illeri sürülmektedir (İHA, 2023). Van ilinde ise toplam 57 adet ÖEVRM’nin bulunduğu ve yaklaşık olarak 10 bin özel gereksinimli bireyin bu kurumlarda hizmet almaktadır.

Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliğinde özel gereksinimli bireylerin ÖEVRM’nde ücretsiz yararlandığına vurgu yapılmaktadır. Bu sebeple bu kurumlardan yararlanan her bir öğrenci için MEB ödeme yapmaktadır. Özel gereksinimli öğrenciler bu kurumlarda bir ay içerisinde en fazla 8 saat bireysel ve 4 saat grup eğitimi alabilmektedirler. Bireysel ve grup eğitimin süresi 60 dakika olarak belirlenmiştir. Bu sürenin 40 dakikası ders için, 10 dakikası dinlenme ve sınıf ortamını hazırlama ve 10 dakikası ise veli bilgilendirme süresi için ayrılmıştır. Günlük veya haftalık olarak yapılan eğitim etkinliklerin içeriği öğretmen veya kurum tarafından yazılı olarak veliye ulaştırılması gerekmektedir. Böylece yapılan eğitim etkinliğinin pekiştirilmesi istenmektedir. Ayrıca kurumlar, engelli birey ve eğitim personelinin yüzünün net bir biçimde görülebileceği şekilde kamera sistemini kurmakla ve kamera kayıtlarının kesintiye uğramaması için her türlü önlemi almakla sorumlu tutulmuştur. Yine aylık olarak düzenlenmesi gereken “Aylık Bireyselleştirilmiş Eğitim, Çalışma ve Rehabilitasyon Planı” düzenli olarak il/ilçe millî eğitim müdürlüğüne teslim edilmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir. Bu planın bir örneği inceleme/soruşturma/denetimlerde gösterilmek üzere kurumda saklanması gerektiği belirtilmektedir (ÖEKY, 2012). Dolayısıyla Özel Eğitim Kurumlar Yönetmeliği ÖEVRM’nde özel gereksinimli birey ve velisine yönelik yapılacak hizmetlerin çerçevesini büyük oranda çizmiştir.

Özel gereksinimli bireylerin daha sağlıklı bir gelişim gösterebilmesi, eğitim süreçlerine daha etkin ve verimli katılabilmesi, bağımsız yaşam becerisinin gelişerek daha nitelikli bir yaşama sahip olabilmesi konusundaki en büyük sorumluluk şüphesiz ki velilerine aittir. Bu tür geniş çerçeveli bir sorumluluk ise

velilerin psikolojik ve ekonomik yükünü artırmaktadır. Ayrıca kurumdaki eğitim süreçlerine katılma sorumluluğu artmaktadır. Böylece sorumluluklarını etkili bir şekilde yerine getirebilmek için veliler ÖEVRM'leriyle koordineli bir şekilde eğitim süreçlerine dahil olmaları önem arz etmektedir (Çok vd., 2022). Dolayısıyla velilerin özel gereksinimli bir çocuğa sahip olması beraberinde önemli bazı güçlüklerin yaşanmasına yol açmaktadır. Örneğin, ekonomik olarak karşılaşılan güçlükler, sağlık ve eğitim süreçlerinden karşılaşılan güçlükleri, günlük ve sosyal yaşamda karşılaşılan güçlükler velileri haliyle zor durumda bırakmaktadır. Bu zorlukların kısmen aşılması için topluma ve kamu alanında hizmet üretenlere sorumluluklar düşmektedir. MEB de bu güçlüklerle karşı velileri desteklemek adına özel gereksinimli bireylerin ÖEVRM'nde ücretsiz eğitim alması konusunda desteklemektedir. Ancak velilerin karşılaştığı güçlüklerin minimize edilmesi için daha kapsamlı bir şekilde desteklenmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde veliler sürekli birçok güçlükle karşılaşma ve bunlarla devamlı bir şekilde mücadele etmek mecburiyetinde kalmış olacaklardır (Sarı vd., 2017).

Özel gereksinimli öğrenci velilerin eğitim kurumlarında karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi ve bu kurumlara yönelik beklentilerinin belirlenmesi özel gereksinimli öğrencilere daha etkili, verimli ve nitelikli bir eğitim hizmetinin sunulması bakımından önemlidir. Ayrıca özel gereksinimli öğrenci velileri içinde genelde annelerin daha çok güçlükle karşılaştığı bilinmektedir. Çünkü Türkiye'de özel gereksinimli öğrencilerin eğitimiyle ilgili konularda daha çok anneler ilgilenmektedirler (Lord ve McGee, 2001). Dolayısıyla kurum yöneticileri ve öğretmenler genelde velilere özelde ise annelere destek olmaları, kurumda karşılaşması muhtemel güçlüklerle karşı velilere destek sunmaları ve onları aile eğitimlerine tabi tutmaları gerekmektedir. Ayrıca velileri anlama konusunda etkin rol oynayarak onlara destek olacak imkanlar sunmalıdır (Diken, 2017). Çünkü ÖEVRM'leri velilere güçlük çıkarmaktan ziyade onlara güçlükleri aşma noktasından desteklemek bakımında oldukça gerekli ve önemlidir. Keza veliler sadece özel gereksinimli çocuğunu ÖEVRM göndermemektedirler aynı zamanda kendileri de çoğu kez bu merkezlere giderek çocuklarının eğitim süreçlerine tanık olmaktadır. Bu tanıklık durumu da bazen merkezdeki çalışanlarla veliler arasında istenmedik çatışmalara yol açmaktadır. Bu istenmedik durumun aşılmasında da en büyük sorumluluk yine merkez yöneticilerine ve öğretmenlere düşmektedir. Dolayısıyla merkez yöneticileri ve öğretmenler veli veya aile eğitimleri kapsamında kurumsal ve bireysel kapasitelerini artırmalıdır. Yıl içinde veli görüşmeleri ve eğitimleri için gerekli planlama yapılmalı, velilerin güçlükleri aşma konusunda desteklenmesi, bilgilendirilmesi, karşılaştıkları güçlüklerin giderilmesi konusunda hizmet üretmelidirler (Altuğ vd., 2006). Çünkü özel gereksinimi bireylerin yaşamında velileri önemli bir yere sahiptirler. Keza özel gereksinimi bireyler günlük yaşamlarının büyük bir bölümünü velileriyle veya aileleriyle geçirmektedirler. Haftada ise en fazla 3 saat ÖEVRM'lerinden yararlanabilmektedirler. Hal böyle olunca veliler haftalık bu üç saatin kurumda çok iyi geçmesi yönünden bir beklenti içine girmekte ve bu üç saatlik eğitim hizmeti sayesinde çocuklarının belli alanlarda bağımsız yaşam becerilerinin gelişeceği hissine kapılmaktadırlar. Böylece alınan eğitimler sayesinde ilerde daha çok rahat edeceklerini

düşünmektedirler. Ancak velilerin bu yöndeki beklentileri karşılanamadığı zaman ise veliler yapılan hizmetlere ve çeceleğe ilişkin olumsuz duygu ve davranışlara kapılmaktadırlar.

Ulusal alanyazında ÖEVRM'lerine yönelik ailelerin beklentilerine ilişkin çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Ancak özel gereksinimli öğrenci velilerinin ÖEVRM'nde karşılaştıkları güçlükler yönelik pek bir araştırmaya rastlanmamıştır. Alanyazında sadece Sağiroğlu (2006) tarafından hazırlanan "Özel Gereksinimli Bireylere Sahip Ailelerin Çocuklarının Devam Ettiği Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinden Beklentileri" adlı yüksek lisans tezine ulaşılmıştır. Ancak bu tez de güçlükten ziyade beklentilere odaklanmıştır. Bu nedenle özel gereksinimli öğrenci velilerinin ÖEVRM'nde karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi ve velilere güçlük oluşturan durumların tespitini yaparak bunlara yönelik tedbirlerin alınması için önem arz etmektedir. Bu tür bir gerekçeyle bu araştırma konusu araştırmaya değer bulunmuştur. Dolayısıyla bu araştırmanın amacı özel gereksinimli öğrenci velilerinin ÖEVRM'nde karşılaştıkları güçlüklerin incelenmesidir. Bu amaca uygun şu araştırma sorularıyla araştırma yürütülmüştür.

1. Özel gereksinimli öğrenci velilerinin ÖEVRM'nde deneyimledikleri güçlükler nelerdir?
2. Özel gereksinimli öğrenci velilerinin ÖEVRM'lerine yönelik önerileri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın yöntem bölümünde araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri analizi ve güvenilirlik gibi alt başlıklar bulunmaktadır. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemine başvurulmuştur. Nitel araştırma yöntemi dezavantajlı grupların görünür kılınması ve sosyal gerçekliğin sürekli değişen dinamikleri içinde bireylerin deneyimlerinin detaylı olarak irdelenmesinde kullanılmaktadır (Glesne, 2011). Nitel araştırma yöntemi, var olan kuramların detaylı incelenerek yeniden olgu ve kuramlar oluşturmak (Knobe ve Nichols, 2013) ve sosyal olay veya olguları saha araştırmaları şeklinde derinlemesine incelemek için tercih edilen bir yöntemdir. Bu araştırmada da özel gereksinimli öğrenci velilerinin ÖEVRM'nde deneyimledikleri güçlüklerin incelenmesi gibi bir sosyal olgu derinlemesine saha araştırması şeklinde yapıldığı için araştırmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir.

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji (olgu bilim) deseniyle yapılmıştır. Fenomenoloji deseniyle herhangi bir sosyal olguyu deneyimleyen katılımcıların görüş ve deneyimlerine başvurarak katılımcıların deneyimledikleri sosyal olguya ve yaşantılarına yükledikleri anlamları ortaya çıkarması hedeflenmektedir (Smith ve Fowler, 2009). Fenomenoloji deseni katılımcıların deneyimlerine bütüncül yaklaşarak, katılımcıların algı, yargı ve duygularını detaylı olarak incelemek için araştırmacılara fırsat sunmaktadır (Öktem, 2005). Fenomenoloji deseni yaşanan deneyimleri, sonuçları, algıları ve davranışları bir neden çerçevesinde ele almaktadır (Lester, 1999). Bu araştırmada da özel gereksinimli öğrenci velilerinin ÖEVRM'nde deneyimledikleri güçlüklerin incelenmesi ve dolayısıyla velilerin öznel deneyimlerine başvurulduğu için fenomenoloji/olgu bilim deseni tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Nitel araştırmalarda çalışma grubunu belirleyen en temel husus araştırma verilerinin niteliğine bağlıdır. Dolayısıyla çalışma grubunun büyük ve küçüklüğünü belirten katılımcı sayısından ziyade araştırmanın amacına hizmet edecek ve araştırmaya derinlemesine bilgiler sunacak katılımcıların seçilmesi uygun görülmektedir (Creswell, 2014; Patton, 2014). Ayrıca araştırmacı belirli ölçütleri oluşturarak ya da bir ölçüt listesine bağlı olarak araştırmanın çalışma grubunu oluşturabilir (Marshall & Rossman, 2014). Bu araştırmada da çalışma grubu oluşturulurken belli kriterler dikkate alınmıştır. Dolayısıyla araştırmanın çalışma grubu için amaçlı örnekleme çeşitlerinden olan ölçüt örnekleme tipi kullanılmıştır. Araştırmanın genel hedef kitlesi veya katılımcı evreni Van ilindeki ÖEVRM'lerine aktif olarak devam eden özel gereksinimli bireylerin velileridir. Van ilinde toplam 57 ÖEVRM bulunmaktadır. Bunların 35'i Van ilinin üç merkez ilçesinde (Edremit (3), İpekyolu (30) ve Tuşba (2) 22'si ise diğer 10 ilçede bulunmaktadır. Dolayısıyla ulaşılabilirliği kolay olması nedeniyle araştırmanın katılımcı grubu Van ilinin üç merkez ilçesi olan İpekyolu (10), Tuşba (2) ve Edremit (3) ilçelerinde toplam 15 ÖEVRM'nden 15 katılımcı seçilmiştir. Katılımcılar seçilirken en az 10 yıllık deneyime ve bu zaman diliminden en az 5 farklı ÖEVRM'ne yönelik deneyime sahip olanlardan seçilmiştir. Böylece bilgi, görgü, yaşantı ve deneyim açısından araştırmaya daha fazla katkı sunacak veya daha derinlikli veri sağlayacak katılımcılar araştırmanın çalışma grubu için tercih edilmiştir. Tablo 1' de katılımcılara ilişkin demografik bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1. Özel gereksinimli öğrenci velilerinin (katılımcıların) demografik bilgileri

Katılımcı Kodu	Yaş	Cinsiyet	Meslek	*ÖEVRM Deneyimi	Deneyimlenen ÖEVRM Sayısı	ÖEVRM Kodu	İlçe
K1	32	Kadın	Ev Hanımı	10	5	ÖEVRM1	İpekyolu
K2	34	Kadın	Öğretmen	11	5	ÖEVRM2	İpekyolu
K3	35	Kadın	Ev Hanımı	13	6	ÖEVRM3	İpekyolu
K4	38	Erkek	İnşaat Ustası	13	5	ÖEVRM4	İpek yolu
K5	37	Erkek	Marangoz	12	6	ÖEVRM5	İpekyolu
K6	41	Kadın	Ev Hanımı	11	6	ÖEVRM6	İpekyolu
K7	36	Erkek	Çalışmıyor	10	6	ÖEVRM7	İpekyolu
K8	42	Kadın	Usta Öğretici	14	8	ÖEVRM8	İpekyolu
K9	50	Kadın	Ev Hanımı	20	10	ÖEVRM9	İpekyolu
K10	46	Erkek	Esnaf	15	8	ÖEVRM10	İpekyolu
K11	45	Kadın	Öğretmen	10	5	ÖEVRM11	Tuşba
K12	48	Erkek	Akademisyen	10	5	ÖEVRM12	Tuşba
K13	58	Erkek	Akademisyen	25	12	ÖEVRM13	Edremit
K14	56	Kadın	Ev Hanımı	25	12	ÖEVRM14	Edremit
K15	40	Kadın	Ev Hanımı	15	7	ÖEVRM15	Edremit

*Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların 6'sı erkek 9'u kadın olmak üzere 15 katılımcıdan oluşmaktadır. Yaşları 32 ile 58 arasındadır. Katılımcıların 6'sı ev hanımı olup diğer katılımcılar tabloda verilen çeşitli meslek gruplarında çalışmaktadır. Katılımcılar en az 10 en fazla ise 25 yıllık ÖEVRM deneyimine sahip olduğu görülmektedir. Katılımcılar en az 5 en fazla ise 12 farklı ÖEVRM'ne yönelik deneyimlerinin olduğu söylenebilir. Katılımcıların 10'u İpekyolu ilçesindeki ÖEVRM, 2'si Tuşba ilçesindeki ÖEVRM, 3'ü ise Edremit ilçesindeki ÖEVRM'ne aktif devam eden özel gereksinimli öğrenci velilerinden oluşmaktadır. Çalışma grubunun kimlik gizliliğinin korunması için katılımcılar K1, K2, K3, K15 olarak kodlanmıştır. Saha araştırması kapsamına alınan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinin kimlik gizliliğinin korunması bağlamında ÖEVRM1, ÖEVRM2, ÖEVRM3, ÖEVRM15 olarak kodlanmıştır.

Veri Toplama Süreci

Saha araştırması Ekim-Aralık 2023 tarihleri arasında üç aylık bir sürede gerçekleşmiştir. Araştırma verileri iki adet sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmıştır. Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliği çerçevesinde görüşme formundaki sorular için alan, dil ve yöntem konusunda uzman üç farklı akademisyenden görüş alınmıştır. Böylece saha araştırması için görüşme/mülakat soruları hazırlanarak pilot uygulama aşamasına geçilmiştir. Pilot görüşmeden sonra sorular daha basit, açık ve anlaşılır hale getirilerek katılımcılarla görüşmelere başlanılmıştır. Katılımcıların kendilerini rahat hissedebileceği ortamlarda görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelere başlarken katılımcılar araştırma konusunda bilgilendirilmiş, araştırma verilerinin sadece bu araştırma bağlamında kullanılacağı bildirilmiş, kimliklerinin gizli tutulacağı taahhüt edilmiştir. Böylece gerekli güven ortamı oluşturulmuş ve katılımcı onayları alınarak görüşmelere geçilmiştir.

Veri toplama araçları

Nitel araştırmalarda veri toplama araçları olarak doküman analizi, görüşme ve gözlem gibi veri toplama teknikleri kullanılmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Nitel araştırmalarda mülakat veya görüşmeler için yapılandırılmamış, yarı-yapılandırılmış ve yapılandırılmış görüşmeler, odak grup görüşmesi gibi farklı veri toplama araçları tercih edilmektedir (Creswell, 2018; Kvale & Brinkmann, 2009; Merriam & Tisdell, 2015). Bu araştırmada da yarı yapılandırılmış görüşme formu yoluyla araştırma verileri toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler açık uçlu ve belirgin sorular içermesi ile yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmelerin karışımıdır (Merriam, 2009). Ayrıca katılımcıların onaylarına bağlı olmak kaydıyla görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılmıştır. İhtiyaç durumunda ise saha notları için bir defter ve kalem de veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

Veri Analizi

Araştırmanın bu aşamasında öncelikle ses kayıt cihazı ile toplanan veriler ikinci araştırmacı tarafından deşifre edilerek bilgisayar yardımıyla word sayfası şeklinde yazıya geçirilmiştir. Daha sonra araştırma verileri araştırma sorularına uygun tasnif edilerek betimsel analize tabi tutulmuştur. Akabinde veriler ilgili soruya uygun belirlenen tema veya kategori altında ve belli kodlar ve örnek görüşler şeklinde tablolar yoluyla sunulmuştur. En sonda ise destekleyici görüşlere başvurularak tablolardaki alt kategorik başlıklar yorumlanmıştır.

Geçerlik ve Güvenilirlik

Geçerlik nitel araştırmaların yapı taşlarından biri olmakla beraber okuyucu ve araştırmacı arasındaki bakış açasının doğruluğunun belirlenmesidir (Creswell, 2017). Kilit öneme sahip olan geçerlik nitel araştırmalarda açıkça ele alınmalıdır (Maxwell, 2013). Araştırmada güvenilirliği oluşturmak için araştırmanın kuramsal çerçevesi hazırlama, araştırma soruları için yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturma, araştırma verileri toplama ve araştırma verilerinin analiz etme süreçleri nitel araştırmalarda dikkat edilmesi gereken tüm etik süreçlere uygun hareket etmeye özen gösterilmiştir. Örneğin, araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanırken üç farklı uzman görüşü alınarak hazırlanmış ve araştırmanın geçerliliği artırılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın analiz aşamasında ise ses kayıt dökümlerinden sonra araştırma sorularına uygun kodlamalar yapılmıştır. Kodlamaların hepsi iki farklı uzman tarafından kontrol edilmiştir. Ayrıca temalara ait içeriklerin çıktısı alınarak, tema ve içerik uyumu her iki yazar tarafından ayrı ayrı kontrol edilmiştir. Böylece araştırma verileri nitel açıdan tutarlılığı sağlanmıştır.

BULGULAR

Özel gereksinimli öğrenci velilerinin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde karşılaştıkları güçlülere yönelik araştırma bulguları iki temel sorudan hareketle belirlenen iki başlıkta ve iki tablo yoluyla sunulmuştur. Tablo 2’de velilerin ÖEVRM’de karşılaştıkları güçlülere yönelik bulgulara ve Tablo 3’te velilerin ÖEVRM’de karşılaştıkları güçlülere ilişkin önerilerine yönelik bulgulara yer verilmiştir. Tablolarda kategorik olarak belirlenen kodlara, katılımcı sayısına, görüş sıklıklarına ve örnek görüşlerin yansıtıldığı verilere yer verilmiştir.

Velilerin ÖEVRM’de Karşılaştıkları Güçlülere Yönelik Bulgular

Özel gereksinimli öğrenci velilerinin ÖEVRM’de karşılaştıkları güçlülere yönelik veriler Tablo 2’de 11 farklı alt kategoride kodlanarak sınıflandırılmıştır. Böylece velilerinin ÖEVRM’de karşılaştıkları güçlülere ilişkin görüşlerine yönelik araştırma bulguların örnekleri Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Velilerin ÖEVRM’de karşılaştıkları güçlülere yönelik veriler

Kodlar	Katılımcı (n)	%	Örnek kodlar
Özel eğitim öğretmeni eksikliğinden kaynaklı güçlük	15	%100	“Kurumda özel eğitim öğretmenliği mezunu birinin olmayışı ve seansları uzman öğretici adı altında sertifikalı başka bölümden mezun insanların yapmasından dolayı sürekli çatışmamız.” (K4)
Öğretmen değişikliğinden kaynaklı güçlük	13	%87	“Sanırsam bu kurumlarda özel eğitim öğretmenleri çok kalmıyor. Gelen devlet okuluna atandığı gibi gidiyor. Biz ortada kalıyoruz. Özel eğitim öğretmenlerin özel sektörde çok kalıcı olmamaları konusunda güçlük yaşıyoruz, gelen gidiyor”(K5).
Öğrencilerin öğretmenlerine	9	%60	“Karşılaştığımız en sık güçlük öğretmenlerden çekiniyoruz. Öğretmenlere hemen adapte olamıyoruz. Zorluk çekiyoruz.

adaptasyonundan kaynaklı güçlük			Öğretmen değişiklikleri de buna eklenince uyum sorunu daha da zorlaşıyor” (K1).
Öğrencilerin eğitimi ve ödevlendirmeleriyle ilgili veliyle iletişime geçilmemesinden kaynaklı güçlük	14	%93	“Kurumdaki öğretmenimizle çocuğun eğitimi konusunda pek bir iletişimimiz yok. Normalde kurumda yaptıklarını iletişim defterine yazıp evde takibi için bize göndermesi gerekiyor. Ama bu yok. En çok bu konuda güçlük yaşıyorum” (K12)
Aile eğitimi ve bilgilendirmesinin olmayışından kaynaklı güçlük	13	%87	“Şimdiye kadar 12 kurum değiştirdim. Bugüne kadar bir tanesi bile bir gün veli olarak beni kuruma davet edip aile eğitimleri çerçevesinde her hangi bir bilgilendirme yapmadı. Hiç birinde yeterince verim alamadım. Aile umurlarında değil, aileyle ilgilenmiyorlar” (K14)
Eksik ve yetersiz eğitim saatlerinden kaynaklı güçlük	15	%100	“En fazla aylık 8 bireysel ve 4 grup eğitimi alma hakkımız var. Bu bizim için çok yetersizdir. Çünkü haftada 3 saat geliyor. Haftada 3 saate kim, neyi öğrenebilir ki” (K7).
Materyal eksikliğinden kaynaklı güçlük	9	%60	“Kurumdaki materyal eksikliği var. Bu nedenle çocuğumun yetersiz eğitim aldığı düşünürüyorum. Bu benim zoruma geliyor. Doğrusu ne yapacağımı da bilmiyorum” (K9).
Kurumların öğrenci ve velilere çıkar merkezli yaklaşımlarından kaynaklanan güçlük	10	%67	“Bence Rehabilitasyon merkezleri öğrenci ve ailesini tamamen maddi çıkar odaklı görmektedirler. Beni üzen en önemli husus bu olsa gerek. Çocuğumu beş farklı kuruma götürdüm. Al birini vur ötekine...” (K2).
Kurumlara yönelik denetim eksikliğinden kaynaklı güçlük	5	%33	“Kurumların yeterince denetlenmediğini düşünüyorum. Çünkü ben bir ev hanımıyım. İçim rahat etmiyor çoğu zaman çocuğumla kurumlara gittim. Çocuklarımız kaderlerine terk edilmiş gibi. Hiç denetimin yapıldığını görmedim. Benim için en büyük güçlük bu olsa gerek...” (K6).
Özel eğitimden haberi olmayanların kurum işletmesinden kaynaklı güçlük	12	%80	“Bana göre bu kurumlar birer eğitim kurumları değildirler. Olsa olsa birer ticari işletmedirler. Bunlar ticarethaneler gibi çalışıyorlar. Çoğu kurum sahibinin derdi çocuklarımız değildir. Zaten özel eğitimden anladıkları, haberi oldukları için ya da çocuklarımızı sevdikleri için bu işi yapmıyorlar. Dertleri paradır. Bu yüzden kurumlarda pek özel eğitim öğretmenlerini göremezsiniz” (K13).
Servislerden kaynaklı güçlük	6	%40	“Şöyle mesela servislerinden dolayı biraz sıkıntı çekiyoruz. Servisleri işte yani gittikleri yerlerde uzak, yolları uzak dönene kadar baya bir zaman geçiyor. Kızım biraz geç geliyor orda da sıkıldığını dile getiriyor. Sıkılıyorum anne diyor. Aslında iki üç tane servis var bir sürü öğrenci var o öğrencileri bırakıp gelene kadar baya bir şey oluyor, yani dolandığı için biraz geç oluyor. Kızım sıkıldığını söylüyor bize. Eksik sayıda servis var” (K3).

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların ÖEVRM’de karşılaştıkları güçlüklerle ilişkin görüşlerine yönelik araştırma bulguları yer almaktadır. Katılımcılardan elde edilen verilere bakıldığında katılımcıların ÖEVRM’de karşılaştıkları güçlükler; Özel eğitim öğretmeni eksikliğinden kaynaklı güçlük (%100), Öğretmen değişikliğinden kaynaklı güçlük (%87), Öğrencilerin öğretmenlerine adaptasyonundan kaynaklı güçlük (%60), Öğrencilerin eğitimi ve ödevlendirmeleriyle ilgili veliyle iletişime geçilmemesinden kaynaklı güçlük (%93), Aile eğitimi ve bilgilendirmesinin olmayışından kaynaklı güçlük (%87), Eksik ve yetersiz eğitim saatlerinden kaynaklı güçlük (%100), Materyal eksikliğinden kaynaklı güçlük (%60), Kurumların öğrenci ve velilere çıkar merkezli yaklaşımlarından kaynaklanan güçlük (%67), Kurumlara yönelik denetim eksikliğinden kaynaklı güçlük (%33), Özel eğitimden haberi

olmayanların kurum işletmesinden kaynaklı güçlük (%87), Servislerden kaynaklı güçlük (%40), yaşadıkları tespit edilmiştir.

Araştırmanın bu kategorisine ilişkin daha çok dikkat çeken görüşler ise Özel eğitim öğretmeni eksikliği, eksik ve yetersiz eğitim saatleri, öğrencilerin eğitimi ve ödevlendirmeleriyle ilgili veliyle iletişime geçilmemesi, sürekli öğretmen değişikliği, aile eğitimi ve bilgilendirmesinin olmayışı, özel eğitimi bilmeyenlerin kurum işletmesi gibi görüşlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu görüşlere ilişkin katılımcılardan (K-6)'nın görüşü şöyledir: “Genelde şöyle bir güçlükten bahsedebilirim, özel eğitim öğretmenlerinin kalıcı olmaması öğrencileri kötü etkileyen bir durum oluyor. Öğretmen öğrenci ilişkisi çok önemlidir. Kimyaları tam uyuşturdu derken, öğretmenimiz gittiği için öğrencimiz olumsuz etkileniyor.” Katılımcılardan başkası (K5) ise “Ayda sekiz saat bireysel ve dört saat grup eğitimi alan çocuklar bu kısıtlı sürede yeterli gelişmeyi gösterememektedirler. Bir de çeşitli nedenlerle devamsızlık yaptıklarında sürekliliğin esas olduğu özel eğitimde bir adım ileri dört adım geri kısır döngüsünü oluşturmaktadır. Bu hizmeti veren kurumlar yeterli ücretle desteklendiğinde ve ders saatleri de arttığında kazanan yine çocuklarımız olacaktır” görüşünde bulunmuştur. Diğer bir Katılımcı (K-11) ise “Genel olarak şöyle bahsedebilirim gittiğimiz yerde alan ile ilgili çok mezun olmaması alan ile ilgili bilgilerin yetersiz olması konusunda güçlüklerle karşılaşılıyor” şeklinde bir görüş belirtmiştir. Başka bir katılımcı (K-9) ise “Karşılaştığım zorluklardan biri işte şu materyal eksikliği çok ciddi derecede fazla materyal çeşitlendirilmediği gibi nasıl söylesem fizibilitesine uygun olmuyor. Ama genel sorun otizm bireylerine yönelik bir materyal düzenlemesi yok otizmde karanlık oda diye bir yer var. Materyal açısından ciddi bir eksik. Şimdi orada mesela otizmdeki problem yüze göze bakamıyor göz teması kuramıyor. Karanlık oda ile bunun eğitimi tamamlanabilir. Mesela gezdiğim bakındığım birçok kurumda bu yok” görüşünü belirtmiştir. Bir diğer katılımcı (K-4) ise “Kızım 11 yaşında şu an sıkıntı yaşadığım konu servislerde bir abla yok servislerde az sayıda, öğrenciler çok kalabalık oluyor ee adrese göre de değil durum ondan dolayı uzak yerlerden öğrenci alınıyor her öğrenci gezdiriliyor. Benim kızım çok hareketli olur bazen ben normal bir çocuk gibi davrandım ya ondan dolayı. Servisler tehlikeli öğrenciler de var zarar verebilirler” görüşünde bulunmuştur.

Velilerin ÖEVRM’de Karşılaştıkları Güçlüklere İlişkin Önerilerine Yönelik Bulgular

Özel gereksinimli öğrenci velilerinin ÖEVRM’de karşılaştıkları güçlüklerle ilişkin önerilerine yönelik araştırma bulguları Tablo 3’te 9 farklı alt kategoride kodlanarak sınıflandırılarak sunulmuştur.

Tablo 3. Velilerin ÖEVRM’de karşılaştıkları güçlüklerle ilişkin önerilerine yönelik bulgular

Kodlar	Katılımcı (n)	%	Örnek kodlar
Özel eğitim öğretmeni eksikliğinin giderilmesi	15	%90	“Kurumda özel eğitim öğretmenliği mezunu öğretmenlerin sayısı artırılmalıdır. Başka bölümden mezunların çocuklarımıza bakıcı olmalarına son verilmelidir.” (K15)
Dönem içi öğretmen değişikliğinin önlenmesi	13	%77	“Millî Eğitime ataması yapılan özel eğitim öğretmenleri kurumla hemen ilişkisini kesiyor. Bunu önüne geçilmelidir. Çocuğumuz ortada kalıyor. Öğretmenlerle en az bir yıllık sözleşme yapılmalı, gitmek isteyen yazın izin verilmeli”(K1).

Öğrencilerin eğitimi ve ödevlendirmeleriyle ilgili veliyle iletişimin sağlanması	14	%90	“Kurumdaki öğretmenimiz çocuğun eğitimi konusunda yaptıklarını iletişim defterine yazıp evde takibi için bize göndermelidir. Biz de evde okuldaki yapılan eğitimi desteklemeliyiz” (K2).
Aile eğitimi ve bilgilendirmelerinin yapılması	13	%67	“Kurumlar aile eğitimlerini önemsemeli, dönem içinde velileri farklı eğitimler veya seminerler yoluyla bilgilendirmelidirler” (K11).
Eğitim saatlerinden artışın sağlanması	15	%80	“Haftalık, aylık ve yıllık eğitim saatlerimiz çok az. Çocuklarımıza haftada 20-30 saat eğitim verilmelidir. Bu çok önemlidir. Haftalık, aylık ve yıllık eğitim saatlerimiz artırılmalıdır” (K8).
Materyal eksikliğinin giderilmesi	9	%60	“Kurumdaki materyal eksikliği giderilmelidir. Bunlar özel çocuklar ihtiyaçlarına göre materyaller hazırlanıp eğitimler verilmelidir” (K10).
Kurumlara yönelik denetimin artırılması	5	%57	“Kurumların yeterince denetlenmediğini biliyorum. Muhakkak yetkililerin denetim yapmaları gerekiyor. Denetim sıklaştırılmalıdır ...” (K3).
Özel eğitim alanında uzmanlar tarafından kurum açılmasına izin verilmesi	12	%77	“Bana göre bu kurumlar birer eğitim kurumları olmalıdır. Birer ticari işletme olarak algılanmasına müsaade edilmemelidir. Özel eğitim alanında uzmanlar tarafından kurum açılmalıdır” (13).
Servislerin çoğaltılması ve engel durumuna göre düzenlenmesi.	6	%40	“Servisler kurum kapasitesine göre çoğaltılabilir. Servisler çoğalırsa haliyle eve geç gelme veya çok fazla serviste oyalanma durumu olmaz. İşte bunun yanı sıra servislerde ağır durumda davranış sıkıntısı olan öğrenciler böyle daha düzeyi bir birine yakın olan öğrenciler bir serviste olabilir. Yani buna dikkat edilebilir. Biri böyle hırçın davranıyor vuruyor kırıyor onu böyle sakın kendi halinde daha hafif düzey öğrenciler bir araya koyulduklarında orada rol model olabilir. Aksi halde çocuğu tetikliyor bir söndürme işlemine gitmiyor. Rol ve taklit için önemli” (9)

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların ÖEVRM’de karşılaştıkları güçlüklerle ilişkin önerilerine yönelik araştırma bulguları yer almaktadır. Katılımcılardan elde edilen verilere bakıldığında katılımcıların ÖEVRM’de karşılaştıkları güçlüklerle yönelik; Özel eğitim öğretmeni eksikliğinin giderilmesi (%90), Dönem içi öğretmen değişikliğinin önlenmesi (%77), Öğrencilerin eğitimi ve ödevlendirmeleriyle ilgili veliyle iletişimin sağlanması (%90), Aile eğitimi ve bilgilendirmelerinin yapılması (%67), Eğitim saatlerinden artışın sağlanması (%80), Materyal eksikliğinin giderilmesi (%60), Kurumlara yönelik denetimin artırılması (%57), Özel eğitim alanında uzmanlar tarafından kurum açılmasına izin verilmesi (%77), Servislerin çoğaltılması ve engel durumuna göre düzenlenmesi (%40) önerileri olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın bu kategorisine ilişkin daha çok dikkat çeken öneriler ise özel eğitim öğretmeni eksikliğinin giderilmesi, dönem içi öğretmen değişikliğinin önlenmesi, öğrencilerin eğitimi ve ödevlendirmeleriyle ilgili veliyle iletişimin sağlanması, özel eğitim alanında uzmanlar tarafından kurum açılmasına izin verilmesi gibi önerilerdir. Bu önerilere ilişkin katılımcılardan (K-15)’nin önerisi şöyledir: “Kurumda özel eğitim öğretmenliği mezunu öğretmenlerin sayısı artırılmalıdır. Başka bölümden mezunların çocuklarımıza bakıcı olmalarına son verilmelidir.” Katılımcılardan başkası (K2) ise “Kurumdaki öğretmenimiz çocuğun eğitimi konusunda yaptıklarını iletişim defterine yazıp evde

takibi için bize göndermelidir. Biz de evde okuldaki yapılan eğitimi desteklemeliyiz” önerisinde bulunmuştur. Diğer bir Katılımcı (K-8) ise “Haftalık, aylık ve yıllık eğitim saatlerimiz çok az. Çocuklarımıza haftada 20-30 saat eğitim verilmelidir. Bu çok önemlidir. Haftalık, aylık ve yıllık eğitim saatlerimiz artırılmalıdır” şeklinde bir öneri sunmuştur. Başka bir katılımcı (K-9) “En önemli sorun tabii otistik çocuklar için bulunması ciddi önem taşıyan materyaller notasında olduğu için materyaller çoğaltılabilir ve karanlık oda olabilir, karanlık oda işlemi çok önemli” şeklinde görüş belirtmiştir. Bir diğer katılımcı (K-6) ise “Servislerde çoğaltılabilir ve bunun için de bir denklik getirilebilir servisler öğrenci durumlarına göre olursa daha iyi olur”. şeklinde görüş bildirmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmanın sonuçları, araştırma bulguları ve alanyazındaki araştırmalar ışığında tartışılıp sunulmuştur. Araştırma sonuçları araştırma bulguları olan güçlük ve önerilere uygun olarak ortaya konulmuştur. Araştırmada velilerin ÖEVRM’de özel eğitim öğretmeni eksikliği ve öğretmen değişikliklerine ilişkin önemli güçlükler yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Kurumdaki öğretmenlerinin sık olarak değişmeleri nedeniyle öğrencilerin adaptasyon sorunu yaşadıklarına ilişkin bir sonuca da ulaşılmıştır. Öğrencilerin eğitimi ve ödevlendirmeleriyle ilgili öğretmen veli iletişiminin olmayışı ve kurumlarda velilere yönelik aile eğitimlerinin olmayışından kaynaklı güçlüklerin de yaşandığı tespit edilmiştir. Ayrıca özel gereksinimli öğrencilere yönelik sunulan eğitim saatlerinin yetersiz olduğu ve eğitim öğretim süreçlerinde kullanılan eğitim materyallerinin eksik olduğuna ilişkin bir sonuca da varılmıştır. Yine araştırmada kurum yöneticilerin öğrenci ve velilere daha çok çıkar merkezli yaklaşım gösterdikleri, kurumlara yönelik denetimin oldukça eksik olduğu, özel eğitim konusunda bilgi sahibi olmayanların kurum işletmeleri ve servislerin öğrenci sayısı, engel grubu veya öğrenci düzeyine göre düzenlenmesinden kaynaklı güçlükler yaşandığına ilişkin sonuçlara da ulaşılmıştır.

Araştırma sonuçlarıyla alanyazın sonuçları karşılaştırıldığında kurumlarda çalışan özel eğitim yetersizliğine ilişkin sonuç Çetin’inin (2004) ve Sarioğlu’nun (2017) araştırma sonuçlarıyla paralel bir sonucu ortaya koymaktadır. Ayrıca bu araştırmada ulaşılan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine yönelik denetim eksikliğinin olduğu sonucuyla alan yazındaki: Bakioğlu ve Selvi (2008), Sarı, vd. (2017), Karsu ve Mutlu (2017) gibi araştırmaların sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Diğer tarafta bu araştırmayla saptanan özel gereksinimli öğrencilere yönelik sunulan eğitim saatlerinin yetersizliğini ortaya koyan sonuçla Korucu’nun (2005) araştırma sonucuyla aynı sonuca işaret etmektedir. Bu araştırmada ulaşılan öğrencilerin öğretmenlerinin sık olarak değişmeleri nedeniyle adaptasyon sorunu yaşadıklarına ilişkin sonuç ise Karsu ve Mutlu’nun (2014) yaptıkları şu araştırma; “öğretmen değişikliğinin öğrencilerine eğitim ve öğretimde olumsuz yansıdığı sonucuna ulaşmıştır” sonucuyla paralellik arz etmektedir.

Araştırmada velilerin ÖEVRM’de karşılaştıkları güçlüklerle yönelik önerilerine ilişkin sonuçlar ise şunlardır; özel eğitim öğretmeni eksikliğinin giderilmesi ve dönem içi öğretmen değişikliğinin önlenmesi

önerileri özel gereksinimli bireylerin özel eğitim hizmetlerinin daha nitelikli gerçekleşmesi için önem arz etmektedir. Ayrıca öğrencilerin eğitimi ve ödevlendirmeleriyle ilgili veliyle iletişimin sağlanması, aile eğitimi ve bilgilendirmelerinin yapılması önerileri de velinin karşılaştığı güçlüklerin minimize edilmesi için önemlidir. Yine özel eğitim saatlerinden artışın sağlanması ve eğitimlerde kullanacak materyal eksikliğinin giderilmesi de önemli bir öneri olarak görülmektedir. Son olarak kurumlara yönelik denetimin artırılması ve özel eğitim alanında uzman olmayanların kurum açılmasına izin verilmemesi gerektiğine ilişkin öneriler dikkate alındığında kurumların özel eğitim hizmet kalitesine önemli derecede etki edeceği değerlendirilmiştir.

ÖNERİLER

Bu araştırma sonuçları temel alınarak araştırmanın konusuna dâhilinde bazı öneriler geliştirilmiştir. Söz konusu öneriler şu şekilde sıralanmıştır.

- Bu konuya ilişkin bir araştırmada Türkiye genelinde veya 7 farklı bölgede ayrı ayrı yapılabilir.
- Kurumlardaki özel eğitim öğretmeni eksikliği giderilebilir.
- Eğitim öğretim döneminde kurumlardaki özel eğitim öğretmeni değişiklikleri önlenebilir.
- Öğretmen, öğrencilerin eğitimi konusunda veliyle iletişimini artırılabilir.
- Aile eğitimleri yaygınlaştırılabilir.
- Eğitim saatlerinden artış yapılabilir.
- Kurumlarda özel eğitim materyal eksikliği giderilebilir.
- Bu kurumlara yönelik denetimler artırılabilir.

Etik Metni

Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazarlara aittir.

Yazar Katkı Oranı

Yazarların bu makaleye katkı oranı eşittir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Bu makale ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.

Etik Onay

Bu araştırma Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimleri Yayın Etik Kurulu'nun 23.02.2024 ve 21542 sayılı etik kurul kararı kapsamında gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKÇA

Altuğ Özsoy, D. S., Özkahraman, A. Ş., & Çallı, Y. H. F. (2006). Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin yaşadıkları güçlüklerin incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 9(9), 69-78.

- Baker BL, Landen JJ ve Kashima KJ.(1991). *Effects of parent training on families of child with mental retardation: increased burden or generalized benefit. Mental Retard*, 96(2), 127- 136.
- Bakioğlu, A., ve Selvi, H. (2008). *İlköğretim müfettişlerinin özel eğitim kurumlarının denetimine ilişkin görüşleri ve çözüm önerileri*, (71) 18. Ulusal Özel Eğitim Kongresi'nde sunulan sözlü bildiri,
- Creswell, J. W. (2014). *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (Çev. Ed. S. B. Demir). Ankara: Eğiten Kitap.
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri: beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (M. Bütün ve S. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çok, R., Sezer, S., & Aydın, Y. E. (2022). Özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin ram, okul psikolojik danışmanı ve özel eğitim öğretmeni kavramlarına ilişkin metaforik algılarının incelenmesi. *Millî Eğitim Özel Eğitim ve Rehberlik Dergisi*, 2(3), 281-318.
- Diken, İ.H. (2017). *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim*. Pegem Akademi 15. Baskı: ekim 2017, Ankara.
- Durmuşoğlu, M.C. (2013). Parents opinions on parent involvement studies in preschool education institutions. *Ninth International Congress of Qualitative Inquiry, University of Illioni-USA*. May 15-18, 2013.
- Ersoy Ö. (1997). *İşitme ve zihinsel engelli çocuğu olan annelerin kaygı düzeyleri ve çocuklarını kabullenme durumlarına "destekleyici eğitim programlarının" etkisi*. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Glesne, C. (2011). *Becoming qualitative research: An introduction*. Boston: Pearson.
- Goddard, Y. L., Miller, R., Larsen, R., Goddard, G., Jacob, R., Madsen, J., vd. (2010). Connecting principal leadership, teacher collaboration, and student achievement. *American Educational Research Association Annual Meeting* (Denver, CO)
- İHA, (2023). <https://www.yirmidort.tv/egitim/bakan-tek-in-ozel-egitim-ve-rehabilitasyon-surecine-13-milyarlik-destek-132804>
- Karasu, T., & Mutlu, Y. (2015). Öğretmenlerin perspektifinden özel eğitimde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri: Muş il örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 47-66.
- Kaytez, N., Durualp, E. ve Kadan, G. (2015). Engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin ve stres düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 197-214.
- Knobe, J., ve Nichols S. (2013). *Experimental philosophy*. Oxford: Oxford Universty Press.
- Koçak Uyaroğlu ve Bodur, S. (2009). Zihinsel yetersizliği olan çocukların annebabalarında kaygı düzeyi ve bilgilendirmenin kaygı düzeyine etkisi. *TAF Preventive Medicine Buulletin*, 8(5), 405-412.
- Korucu, N. (2005). *Türkiye' de özel eğitim ve rehabilitasyon hizmeti veren kurumların karşılaştığı güçlüklerin analizi: kurum sahipleri, müdür, öğretmen ve aileler açısından* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Kvale, S. ve Brinkmann, S. (2009). *Interviews: learning the craft of qualitative research interviewing*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Lester, S. (1999). *An interoduction to phenomenological research*. Taunton: Stan Lester Developments.
- Lord, C., McGee, J. P., ve National Research Council. (2001). Committee on educational interventions for children with autism. *Educating children with Autism*.
- Marshall, C. & Rossman, G. B. (2014). *Designing Qualitative Research*. New York: Sage
- Maxwell, J. A. (2012). *Qualitative research design: An interactive approach*. Sage.
- MEB. (2018). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/yonetmelik/7.5.24736.pdf>
- MEB 5580 Özel Öğretim Kurumları Kanunu (2007). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5580.pdf>
- MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. <https://mebbis.meb.gov.tr/KurumListesi.aspx>
- Mengi, A. (2019). Sosyal bilgiler ders kitabı ve öğretim programının engellilik açısından incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(4), 707-736. Doi: 10.21565/Ozelegitimdergisi.123456
- Mengi, A. (2020). Engelli bireylerin gözüyle özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki eğitim durumlarının incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 19-33.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and imlementation*. San Fransisko, CA: Jossey- Bass.
- Merriam, S.B. ve Tisdell, J. E. (2015). *Qualitative research: a guide to design and implementation*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (Çev. Ed. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi.
- Sağiroğlu, N. (2006). *Özel gereksinimli bireylere sahip ailelerin çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden beklentileri* (Yüksek Lisans Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Sarı, H., Atbaşı, Z., & Çitil, M. (2017). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde görev yapan öğretmenlerin aile eğitimi konusundaki yeterliliklerinin belirlenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 668-684.
- Smith, M. D., & Fowler, K. M. (2009). Phenomenological Research In J. Paul, J. Kleinhammer-Tramill & Kathleen Fowler (Eds.). *Qualitative research methods in special education*. USA: Love Publishing Company.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

In the Ministry of National Education's (MoNE) special education services regulation, special education is defined as "education carried out in appropriate environments with educational programs and specially trained personnel developed to meet the educational and social needs of individuals who differ significantly from their peers in terms of their individual and developmental characteristics and educational qualifications" (MoNE, 2018). In the same regulation, an individual with special needs is defined as "an individual who differs significantly from his or her peers in terms of individual and developmental characteristics and educational qualifications" (MoNE, 2018). Students with special needs benefit from their education rights in schools and institutions that provide special education services, unlike general education services. Training is provided for the development of the independent skills of these students in accordance with their various needs (Toydemir, 2019).

In line with the special education evaluation board report prepared by Guidance Research Centers, students with special needs can benefit from the services of special education and rehabilitation centres (Kocaman, 2015). There are provinces in Turkey where there are approximately 3,243 special education and rehabilitation centres and 569 thousand individuals with special needs receive service in these institutions (IHA, 2023). It can be said that there is a total of 57 special education and rehabilitation centers in Van Province and approximately 10 thousand individuals with special needs receive service in these institutions.

In the Private Educational Institutions Regulation, it is emphasized that individuals with special needs can benefit from special education and rehabilitation centres free of charge. However, the Ministry of Education pays for each student who benefits from these institutions. Students with special needs can receive a maximum of 8 hours of individual and 4 hours of group education in these institutions within a month. The duration of individual and group training is determined to be 60 minutes. 40 minutes of this time are reserved for the lesson, 10 minutes for rest and preparation of the classroom environment, and 10 minutes for parent information time. The content of daily or weekly educational activities must be delivered to the parents in writing by the teacher or the institution. Thus, it is desired to reinforce the training activity. In addition, institutions are held responsible for installing camera systems so that the faces of disabled individuals and education personnel can be clearly seen and for taking all precautions to prevent camera recordings from being interrupted. It is also noted that the "Monthly Individualized Education, Work, and Rehabilitation Plan," which should be prepared monthly, should be submitted regularly to the provincial or district national education directorate. It is stated that a copy of this plan should be kept in the institution to be shown in examinations, investigations, and audits (ÖEKY, 2012). Therefore, the Special Education Institutions Regulation has largely drawn the framework of the services to be provided for individuals with special needs and their parents in Special Education and Rehabilitation Centres.

Parents have an important place in the lives of individuals with special needs. These individuals spend most of their daily lives with their parents or families. They can benefit from Special Education and

Rehabilitation Centres for a maximum of 3 hours a week. This being the case, parents have an expectation that these three hours a week will go well at the institution, and they feel that their children's independent living skills will develop in certain areas thanks to this three-hour education service. Thus, they think that they will be more comfortable in the future thanks to the training they receive. However, when parents' expectations in this regard are not met, parents develop negative feelings and behaviours regarding the services and resources provided.

Various studies have been conducted in the national literature on the expectations of families towards special education and rehabilitation centres. However, no research has been found on the difficulties faced by parents of students with special needs in special education and rehabilitation centres. For this reason, it is important to determine the difficulties that parents of students with special needs encounter in special education rehabilitation centres to identify the situations that cause difficulties for the parents and to take precautions against them. For such reasons, this research topic was deemed worthy of research. Therefore, the purpose of this research is to examine the difficulties faced by parents of students with special needs in special education and rehabilitation centres. For this purpose, the research has been conducted with the following research questions.

1. What are the difficulties experienced by parents of students with special needs in special education and rehabilitation centres?
2. What are the suggestions of parents of students with special needs for special education and rehabilitation centres?

The qualitative research method was used in this research. This research was conducted with a phenomenology design. This pattern was chosen in the research because it examined the difficulties experienced by parents of students with special needs in special education and rehabilitation centers and therefore used the subjective experiences of the parents. Due to the easy accessibility of the participant group for the research, 15 participants were selected from a total of 15 special education and rehabilitation centres in the three central districts of Van Province: İpekyolu (10), Tuşba (2), and Edremit (3). Participants were selected from those who had at least 10 years of experience and at least 5 different special education and rehabilitation centres during this period. Thus, participants who would contribute more to the research in terms of knowledge, manners, and experience or provide more in-depth data were preferred for the study group of the research.

The field research took place over a three-month period between October and December 2023. Research data was collected with a semi-structured interview form consisting of two questions. In the study, research data was collected through a semi-structured interview form. Additionally, a voice recorder was used in the interviews, subject to the consent of the participants. If necessary, a notebook and pen for field notes were also used as data collection tools. The research data were classified according to the research questions and subjected to descriptive analysis.

In the research, parents' participation in Special Education and Rehabilitation Centers was found to be difficult due to a lack of special education teachers (100%), difficulty due to teacher turnover (87%),

difficulty due to students' adaptation to their teachers (60%), Difficulty due to not communicating with parents regarding students' education and homework assignments (93%), Lack of family education and information, Difficulty due to missing and insufficient training hours (100%), Difficulty due to lack of materials (60%), Difficulty due to institutions' interest-centered approach to students and parents (67%), Difficulty due to lack of supervision of institutions (33%). It has been also determined that those who are unaware of special education do experience difficulties (87%) due to the operation of the institution. In this study research some circumstances have been observed as follows: Insufficient parents' participation in special education and rehabilitation centres; lack of special education teachers, teacher turnover, students' adaptation problems due to frequent teacher turnover, institutions' inadequate communication with parents regarding students' education and homework assignments, lack of family education for parents in institutions, insufficient education hours offered to students with special needs, missing educational materials used, institutions' perspective as an interest-centred approach to students and parents, lack of supervision of the institutions, and institutions' running by those who are not knowledgeable about special education experience difficulties.

Based on the results of this research, some suggestions have been developed within the scope of the research. These suggestions are listed as follows: Research on this subject can be conducted throughout Turkey or separately in seven different regions. The shortage of special education teachers in institutions can be eliminated. Turnovers in special education teachers in institutions during the academic period can be prevented. Teachers' communication with the parents regarding the education of the students can be increased. Family education can be expanded. Training hours can be increased. The lack of special education materials in institutions can be eliminated. Inspections of these institutions should be increased.